

גמרא סדורה

מסכת

סנהדרין

פרק ה' - "היו בודקין"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

עם רש"י

לימוד פרק זה מוקדש להצלחת כל התלמידים החדשים והישנים שהתחילו היום את הישיבה -
שיזכו להתחברות להקב"ה וילמדו את תורתו, אנחנו מעריכים ומעריצים.

א' אלול תשע"ז

יצא לאור על ידי עמותת
"וכל בניך לימודי ה'"

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמינ!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ד. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "זכר בנייך לימודי ה'" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת סנהדרין פרק ה' - "היו בודקין"

1. מ, א-ב

כ"א

מתני'
 היו בודקין אותן. אסידרא דמתניתין
 דסליק מיניה קאי אחר שאיימו עליהן
 היו בודקין אותן:
בשבע חקירות. בגמרא יליף להו
 מקראי:
באיזה שבוע. של יובל:
באיזה שנה. של שבוע:
בכמה בחודש. בעשרים או בעשרים
 וחמשה:
באיזה יום. של שבת אע"פ שאמרו בכך
 וכך בחודש אעפ"כ. שואלין להן באיזה
 יום בשבת היה לפי שכל השבע הללו
 באות להביאן לידי הזמה ושמא יש
 עדים להזימן ואין מעלין על לבן חשבון
 של חודש אם היו אלו עמהן אותו היום
 במקום אחר וכשואלין אותן באיזה
 יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי
 הזמה להזימם:
באיזה שעה. של יום שמא אין עדים
 להזימן לכל היום ויש עדים להזימן
 אותה שעה:
באיזה מקום. שזו היא המועלת להביא
 את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא
 מתזמי:
רבי יוסי אומר כו'. טעמיה קאמר
 בברייתא בגמרא:
מכירים אתם אותן. את ההרוג שמא
 נכרי הוא וזו אינה מן החקירות של
 הזמה אלא כל שאר בדיקות אינו אלא
 להכחיש שמא לא יאמר כדברי חבירו
 ותבטל עדותם והוא והם פטורין אבל מן
 החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר
 משבעה כדאמר'י בגמ': העובד ע"ז: אם
 מעידין בכך שואלין את מי עבד פעור או
 מרקוליס:
ובמה עבד. למרקוליס בשחיטה או
 בהשתחואה:
בעוקצי תאנים. שהיו מעידים עליו
 שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה
 זו עוקציה גסין או דקין. עוקץ זנב הפרי
 מקום חיבורו לאילן:
חקירות אמר אחד איני יודע עדותן
בטלה. דשבע חקירות מקראי נפקי לן
 ובעינן בכולהו שתהא יכול להזימן
 דהזמה כתיבא בהו וכיון דאמר איני
 יודע אי אתה יכול להזימו באותה
 חקירה וכיון דאי אפשר לקיים בה
 מצות הזמה באותו העד בטלה כל
 העדות ואפילו הן מאה דאין עדים נעשין
 זוממין עד שיזומו כולן כדאמרין במס'
 מכות (דף ה:): מניין שאפילו הן מאה
 תלמוד לומר עדים:
בדיקות. אפילו אמרו כולם אין אנו
 יודעין מצות הזמה ראויה להתקיים
 בהן דאין הזמה תלויה אלא בחקירות
 לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום
 אחר.. כל עדותן בטלה שבגמרא הוא והן
 פטורין:
שזה יודע בעיבורו של חודש. זה שאמר
 בשנים יודע שהחדש שעבר מלא היה
 ויום ראשון של חדש שהוא יום (של)
 שלשים מחדש שעבר היה:
אחד אומר בשתי שעות כו'. דטעי איניש
 בהכי:
רבי יהודה אומר עדותן קיימת. דכולי
 האי טעי איניש:
נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה צריכין
 לישא וליתן בדבר:
פותחין לזכות. אי לא קטלת לא תדחול
 כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב:).

מתניתין

מ,א

היו בודקין אותן בשבע חקירות: באיזו שבוע,
 באיזו שנה,
 באיזו חודש,
 בכמה בחודש,
 באיזה יום,
 באיזה שעה,
 באיזה מקום.

רבי יוסי אומר:

באיזה יום,
 באיזה שעה,
 באיזה מקום.

מכירין אתם אותן?

התרתם בו?

עובד עבודה זרה - את מי עבד?

ובמה עבד.

כל המרבה בבדיקות - הרי זה משופח.
 מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים.

מה בין "חקירות לבדיקות"?

"חקירות" - אחד אומר: "איני יודע" - עדותן בטילה.

"בדיקות", אחד אומר: "איני יודע",

ואפילו שנים אומרים: "אין אנו יודעין" - עדותן קיימת.

אחד חקירות ואחד בדיקות, בזמן שמכחישין זה את זה - עדותן בטילה.

אחד אומר: בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש - עדותן קיימת.

שזה - יודע בעיבורו של חדש,

וזה - אינו יודע בעיבורו של חדש.

זה - אומר בשלשה,

ואחד אומר בחמשה - עדותן בטילה.

אחד - אומר בשתי שעות,

ואחד - אומר בשלש שעות - עדותן קיימת.

אחד - אומר בשלש,

ואחד - אומר בחמש - עדותן בטילה.

רבי יהודה אומר:

קיימת.

אחד - אומר בחמש,

ואחד - אומר בשבע - עדותן בטילה,

שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב.

ואחר כך, מכניסין את השני ובודקין אותו,

אם נמצאו דבריהם מכוונים - פותחין בזכות.

כ"ז

אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה וטעמא אמר בפירקא דלעיל (דף לנ.) דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחזי כנוגע בעדות:

אמר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד.) דעד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה:

מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת דין כדאמרין בפירקא דלעיל (שם):

היו מזדווגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתיהן או בשוק ונושאת ונותנת בדבר:

כל הלילה. איש איש לעצמו:

המזכה. אתמול אמר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אמר אם לא מצאו הלילה זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי:

המלמד. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו':

שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. והטייתך ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינים אפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אמר איני יודע יוסיפו הדיינים דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה:

שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דאכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד:

עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין. דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד והי"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוה להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום לישנא מעליא דאזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לד.):

גמ'

מנא הני מילי. דעבדינן שבע חקירות:

ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיה הא תלתא ובעיר הנדחת כתיבי וביחיד העובד ע"ז כתיב ודרשת היטב היא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעליא ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד מזהירך הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזימין את הראשונים הרי שבע חקירות:

ואימא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל חדא וחדא עבירה כדכתיב בה בעיר הנדחת תלתא בע"ז תרי ובעדים זוממין תרי:

זאם כן. דבעינן שבע ליכתבינהו לכולהו בחדא וניגמרו כל דיני נפשות מינה ומדפלגינהו ש"מ דווקא כתיבי:

ומשני כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבן מהדדי ילפינן. כלומר כיון דבכולהו כתב בהו דבעו דרישה והשווה אותן להא מילתא ע"כ מהדדי ילפינן ליתן את האמור של זה בזה:

והא לא דמיין להדדי. והיכי ילפינן מהדדי:

אמר אחד מן העדים: "יש לי ללמד עליו זכות," או אחד מן התלמידים: "יש לי ללמד עליו חובה" - משתקין אותו.

אמר אחד מן התלמידים: "יש לי ללמד עליו זכות" - מעלין אותו, ומושיבין אותו ביניהם,

ולא היה יורד משם כל היום כולו.

אם יש ממש בדבריו - שומעין לו.

ואפילו הוא אומר: "יש לי ללמד על עצמי זכות" - שומעין לו,

ובלבד שיש ממש בדבריו.

ואם מצאו לו זכות - פטרוהו,

ואם לאו - מעבירין אותו למחר,

ומזדווגין זוגות זוגות.

היו ממעטין ממאכל,

ולא היו שותין יין כל היום,

ונושאת ונותנת כל הלילה,

ולמחרת משפיימין ובאין לבית דין,

המזכה אומר: אני מזכה, ומזכה אני במקומי.

והמחייב אומר: אני מחייב, ומחייב אני במקומי.

המלמד חובה - מלמד זכות,

אבל המלמד זכות - אינו יכול לחזור וללמד חובה.

טעו בדבר - שני סופרי הדיינים מזכירין אותו.

אם מצאו לו זכות - פטרוהו,

ואם לאו - עומדין למנין.

שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין - זכאי.

שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין,

ואפילו אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין, ואחד אומר "איני יודע",

ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר "איני יודע" - יוסיפו הדיינים.

וכמה מוסיפין?

שנים שנים עד שבעים ואחד.

שלשים וששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין - זכאי.

שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין - דנין אלו כנגד אלו,

עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין.

גמרא

מנא הני מילי?

אמר רב יהודה:

דאמר קרא: "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" ¹⁵⁵ (דברים יג, טו),

ואומר: "והגד לך ושמעת ודרשת היטב" ¹⁵⁶ (דברים יז, ד),

ואומר: "ודרשו השופטים היטב" ¹⁵⁷ (דברים יט, יח).

ואימא חדא חדא פדכתבא,

דאם כן ליכתבינהו רחמנא בחדא!

מב,

כיון דכולהו בהדי הדדי פתיבא מהדדי ילפי,

וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי.

והא לא דמיא להדדי!

¹⁵⁵ ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך

¹⁵⁶ והגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל

¹⁵⁷ ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באחי

ר"י

עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא. למילף מינייהו חקירות הכתובות בהן דדין הוא שיהו עדים זוממין ויחיד עובד ע"ז צריכים דרישת העדים המחייבין אותן משום דקילי שכן ממנוס פלט אבל עיר הנדחת דחמירא שכן ממנוס אבד לא יתתי ביה אלא חקירות האמורות בה:

שכן בסייף. עיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתוב (דברים יט) נפש בנפש עין בעין וגוי ואי נמי משטעי בכל עדים זוממין דיש מהן בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמיתן עד שיחקרו המזמין אותן:

שכן צריך התראה. הנך תרתי מה שאין כן בעדים זוממין דכתיב (שם) כאשר זמם וזה חשב להרגו בלא התראה:

בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה' הוא. כדמפרש ואזיל ואין משיבין עליה שזו היא מדה בתורה גזירה שוה המופנה למידין ואין משיבין:

איכא למיפרך. כדפרכינן: **מדהוה ליה למיכתב.** בעדים זוממין ודרשו וחקרו:

ושני בדיבוריה בהיטב ש"מ. שינויא דלישנא לאפנויי ועיקר קרא לדרשא דמניינא:

בשלמא הנך תרתי. ע"ז ועדים זוממין דלא כתיב בהו חקירה מצית למימר מדהוה ליה למכתב לשון חקירה וכתב היטב שינויא דלישנא הוא לאקושי לשונות שתיהן למידרש בה גזירה שוה:

אלא עיר הנדחת. דכתיב בה ודרשת וחקרת מאי הוה ליה למיכתב במקום היטב למניינא:

ש"מ לאפנויי. ליתן את האמור של זה בזה ואיכא שבע בכולהו:

ואתו נחנקין. שיהו עדיהן נדרשין ונחקרין בק"ו מנסקלין ומנהרגין מע"ז שהיא בסקילה ומעדים זוממין שהן בסייף דבעינן דרישה וחקירה ובלאו הכי לא מיקטיל חנק הקל מכולן לכ"ש:

ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין. דסקילה חמורה משריפה אבל מנהרגין ליכא למידרש ק"ו לנשרפין דמה לנהרגין שכן מיתתן קלה:

והנה אמת נכון הדבר. בע"ז כתיב וכתוב נמי בעיר הנדחת ומשמע אמת ונכון דרישה וחקירה:

הא חד סרי. שבעה דלעיל וד' דהכא:

ושמנה מי איכא. הש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הזמה: ופרכינן אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמינית הא איכא לאיתווי בכמה בשעה ומשני הניחא לאבי כ"י איכא למימר בכמה בשעה מיתתי לה לידי הזמה דאי אמר בחציה או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין אלא להך לישנא דאמר אדם טועה בחצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציה ואתו סהדי מזמו ליה לא מיתזם בכל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתזמי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחציה נמנוס דאביי ורבא בפ"ק דפסחים (דף יא):

(סימן: פלט, סייף, התראָה).

עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא - שְׁכֵן מְמוֹנָן פְּלֹט!
עבודה זרה להנך תרתי לא דמיא - שְׁכֵן בְּסִיף!
עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא - שְׁכֵן צְרִיכִים הֵתְרָא!

"היטב" "היטב" (דברים יג, טו; יז, יט; יח) יְלַפִּינָן מֵהַדְּדִי.

וגזירה שוה מופנה,
דאי לא מופנה איכא למיפרך.

לאיי! אפנויי מופני.

מדהוה ליה למיכתב **"וְדַרְשׁוּ וְחִקְרוּ"**, וְשָׁנִי קְרָא בְּדִיבּוּרֵיהָ **"היטב"**, שְׁמַע מִיָּנָה לְאַפְנוּיִי.

ואכתי מופנה מצד אחד הוא!

בשקלא מהנך תרתי מופנה הוא, משום דהוה ליה למכתב,
אלא עיר הנדחת - מאי הוה ליה למכתב? הא כתיבא כוליהו!

התם נמי אפנויי מופנה,

מדהוה ליה למכתב 'דרוש תדרש' או 'חקור תחקר', וְשָׁנִי קְרָא בְּדִיבּוּרֵיהָ **"היטב"** - שְׁמַע מִיָּנָה: לְאַפְנוּיִי.

ואתו נחנקין בקל וחומר מנסקלין ומנהרגין.
ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלין.

הניחא לרבנן דאמרי: סקילה חמורה.

אלא לרבי שמעון דאמר שריפה חמורה - מאי איכא למימר?

אלא אמר רב יהודה:

"והנה אמת נכון"¹⁵⁸ (דברים יג, טו),

"והנה אמת נכון"¹⁵⁹ (דברים יז, יט).

הא חד סרי,

שבע - לשבע חקירות,

דל תלת - לגזירה שוה,

פשא להו חדא - לרבי שמעון, לאתווי נשרפין.

לרבנן: מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.

מגדף בה רבי אבהו:

איכא לאתווי שמנה חקירות!

ושמנה חקירות מי איכא?!

אלמה לא?

והאיכא לאתווי בכמה בשעה!

ותניא נמי הכי:

"היו בודקין אותו בשמנה חקירות"!

הניחא לאבניי אליבא דרבי מאיר,

דאמר: אין אדם טועה ולא כלום.

¹⁵⁸ וְדַרְשׁוּ וְחִקְרוּ וְשִׂאֵלֶת הֵיטֵב וְהֵנָּה אֱמֶת נְכוֹן הַדְּבָר נַעֲשֶׂיתָ הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ
¹⁵⁹ וְהֵגֵד לָךְ וְשִׁמְעֵת וְדַרְשֵׁת הֵיטֵב וְהֵנָּה אֱמֶת נְכוֹן הַדְּבָר נַעֲשֶׂיתָ הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל

רש"י

לא בעי באיזה יובל. דאין עדים
ממתינים עדותן מיובל על
חבירו:

וליהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו - שפיר.

אלא לאבני אליבא דרבי יהודה, דאמר: אדם טועה חצי שעה,
ולרבא דאמר: טעו אינשי טובא - מאי איכא למימר?

אלא, לאתוויי בכמה ביובל.

היינו באיזה שבוע!

אלא לאתוויי באיזה יובל.

ואידך?

כיון דאמר באיזה שבוע, לא בעי באיזה יובל.

רפ"י

כר"ש בן אלעזר. להטריחם
 דאמר (לעיל דף לב:) מסייעין היו
 את העדים ממקום למקום כדי
 שתטרף דעתן עליהן ויחזרו
 בהן:

2. מ, ב

"רבי יוסי אומר:
 באיזה יום,
 באיזה שעה,
 באיזה מקום".

תניא:

"אמר להם רבי יוסי לחכמים:

לדברייכם, מי שבא ואמר: אמש הרגו, אומר לו: באיזו שבוע,

באיזו שנה,

באיזו חודש,

בכמה בחודש?!

אמרו לו: לדברייך, מי שבא ואמר: עכשו הרגו, אומר לו: באיזה יום,

באיזה שעה,

באיזה מקום?!"

אלא, אף על גב דלא צריה, רמינן עליה,

כדרבי שמעון בן אלעזר,

הכא נמי, אף על גב דלא צריה, רמינן עליה, כדרבי שמעון בן אלעזר.

ורבי יוסי?

'אמש הרגו' - שכיח ברוב עדיות,

'עכשו הרגו' - לא שכיח ברוב עדיות.

3. מ, ב - מא, א

רס"י

קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: **התיר עצמו למיתה.** שכשהתרתם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא.): **המית בתוך כדי דיבור.** כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכח התראה: **אטו בראיה תליא.** משום דראה אותה מחייב: **אלא רואה טעמו של דבר.** שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד: **תניהו ענין.** להתראת מלקות דשייך באחותו: **וכי יזיד.** מנא ידעינן אלא שהתרו בו ועדיין הוא מזיד ל"א ואם הזיד לא נאמר אלא וכי יזיד משמע תמיד הוא בזדונו זה עיקר: **המוצאים אותו מקושש.** שקישש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש: **על עסקי דיבור.** התראה: **הוה אמינא.** אחותו דאינה מיתה אלא מלקות הוא דבעינן התראה אבל חייבי מיתות דחמירי אימא לא ליבעי: **ותרתי בנסקלין למה לי.** מקושש ונערה המאורסה בסקילה: **לר' שמעון.** דאמר שריפה חמורה ולא אתו נשרפין מנסקלין בהתראה משום דאי אמר בנסקלין שהן קלין כתב קרא אחרינא לאתויי נשרפין באם אינו ענין: **וליתו הנך.** מלקות וסייף: **המת.** משמע כבר הוא כמת קודם שבא לבית דין שחייב עצמו מיתה בפני:

"מפירים אתם אותו, התרתם בו?"

תנו רבנן:

"מפירים אתם אותו, גוי הרג?"

ישאל הרג?

התרייתם בו?

קיבל עליו התראה?

התיר עצמו למיתה?

המית בתוך כדי דיבור?

העובד עבודה זרה:

את מי עבד, לפעור עבד?

למרקוליס עבד?

ובמה עבד, בזיבווח?

בקיסור?

בניסוך?

בהשתחוואה?"

אמר עולא:

מניין להתראה מן התורה?

שנאמר: "ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערוותה"¹⁶⁰ (ויקרא כ, יז),

אטו בראיה תליא מילתא?!

אלא, עד שיראוהו טעמו של דבר,

אם אינו ענין לכרת, התנהו ענין למלקות. מא, א

דבי ה'קיה תנא:

"וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה"¹⁶¹ (שמות כא, יד) - שהתרו בו, ועדיין הוא מזיד."

דבי רבי ישמעאל תנא:

"המוצאים אתו מקושש עצים"¹⁶² (במדבר טו, לג) - שהתרו בו, ועדיין הוא מקושש."

דבי רבי תנא:

"על דבר אשר ענה"¹⁶³ (דברים כב, כד) - על עסקי דיבור."

וצריקא.

דאי כתב רחמנא "אחתו", הוה אמינא: חייבי מלקות - אין, חייבי מיתות - לא,

כתב רחמנא: "כי יזד".

ואי כתב רחמנא: "וכי יזד", הוה אמינא: הני מילי סייף דקיל, אכל סקילה חמורה, אימא לא,

צריקא.

ותרתי בנסקלין למה לי!

לרבי שמעון - לאתויי נשרפין,

לרבנן - מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.

ולכתוב רחמנא בנסקלין, וליתו הנך וליגמרו מיניה!

הכא נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.

¹⁶⁰ ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערוותה והיא תראה את ערוותו חסד הוא ונקרתו לעיני בני עמים ערות אחתו גלה עונו

ישא

¹⁶¹ וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות

¹⁶² וקריבו אותו המוצאים אתו מקושש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה

¹⁶³ והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו את (הנער) הנער על דבר אשר לא צעקה בעיר ואת האיש על דבר

אשר ענה את אשת רעהו ובערת הרע מקרבך

כ"י

4. מא, א

"התיר עצמו למיתה".

מנא לן?

אמר רבא ואיתימא חזקיה:
אמר קרא: **"יומת המת"**¹⁶⁴ (דברים, יז, ו),
עד שיתיר עצמו למיתה.

¹⁶⁴ על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד

5. מא, א

רש"י

עדי נערה המאורסה כו'. לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה על בעלה באנו. ולא להורגה:

היכי מיקטלא. וכיון דאיהי לא מיקטלא פשיטא דאינהו לא מיקטלי כאשר זמם כתיב (דברים יט):

באשה חברה. דאיהי מיקטלא אם. לא הוזמו אלו ואינהו לא מיקטלי דיכולין לומר כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוונו אבל אי אמרו התרינו אין התראה אלא להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה באנו:

לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר וגוי (שם):

אלא אשה חבירה. דקיימא לן לר יוסי בר יהודה דמיקטלא בלא התראה היכי משכחת לה הא כיון דאינהו לא מיקטלי משום דיכולין לומר לאוסרה באנו איהי נמי לא מיקטלא:

כשיזנתה וחזרה וזינתה. דהנך עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר נאסרה מזנות ראשון ולא באו אלא להורגה:

ופרכין והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו. דקיימא לן במסכת סוטה (דף כו): מונטמאה ונטמאה שתי פעמים כשם שאסורה לבעלה כך אסורה לבועל:

שזינתה מבועל ראשון. וכבר נאסרה עליו:

אי נמי שזינתה מקרוביה. שהיא אסורה להם משום ערוה: אפילו הא דלא יתבא תותיה. ואיכא למימר דלא אסקו אדעתיהו לאוסרה עליו שהרי לא היו רואים אותה יושבת תחתיו אפילו הכי יכולין לומר:

אמר רב חנן:

עדי נערה המאורסה שהוזמו - אין נהרגין. מתוך שיכולים לומר: "לאוסרה על בעלה באנו".

והא אתרו בה!

דלא אתרו בה.

ואי לא אתרו בה - היכי מיקטלא?

באשה חבירה, ואלבא דרבי יוסי ברבי יהודה.

דתניא:

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

חבר - אין צריך התראה,

לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד".

וכיון דאינהו לא מיקטלי, איהי היכי מיקטלא?

הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה,

וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות!

הכי נמי קאמר:

מתוך שאין נהרגין, שיכולין לומר: "לאוסרה על בעלה באנו",

אף היא אינה נהרגת, דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה.

אלא באשה חבירה, דקיימא לן דמיקטלא, אלבא דרבי יוסי ברבי יהודה - היכי משכחת לה?

שזינתה וחזרה וזינתה.

והא יכולין לומר: "לאוסרה על בועלה שני באנו"!

שזינתה מבועל ראשון.

אי נמי, שזינתה מקרוביה.

מאי שנא נערה מאורסה דנקט, אפילו נשואה נמי!

אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר: "לאוסרה על בעלה באנו".

6. מא, א

[בדיקות, אַחַד אֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ", וְאֶפִּילוּ שְׁנַיִם אֹמְרִים: "אֵין אָנוּ יוֹדְעִין" - עֵדוּתן קַיִמָּת. אַחַד חֻקִּירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בְּזִמְנֵן שֶׁמִּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה - עֵדוּתן בְּטִילָה].

כ"י

אריירן. יושרמ"א בלע"ז:
אין זה נכון. ועדותן בטלה והוא
 והם פטורים מיד:
הרי זה נכון. דלא שייכי בדיקות
 להכחיש אלא בגופה של עדות:
בסודר שחנקו בה. שהעידו
 שחנק את חבירו בסודרו ועל
 הסודר היו נבדקין שחור היה או
 לבן היה:
שעקץ. דקץ וחתכה מעוקצה:
תאינה. הפרי קרי תאינה:
ששיפדו. לשון שפוד: תאינים
 שחורות תאינים לבנות: דעל
 כרחק בתאינים עצמן אי אפשר
 להרוג:
כחקירות משוי ליה. לבדוק בכל
 אשר יוכל כדי להכחיש וכי היכי
 דבחקירות מתכחשי בדבר אחר
 זה אומר במקום פלוני וזה
 אומר במקום פלוני דהיינו דבר
 אחר דהמקום לא הרגו הכי נמי
 בדיקות:

אָמַר רַב חֲסֵדָא:

אַחַד אֹמֵר: "בְּסִיף הָרְגוּ",

וְאַחַד אֹמֵר: "בְּאַרְיֵן הָרְגוּ" - אֵין זֶה "נִכְוֵן"¹⁶⁵ (דברים יג, טו; יז, ד).

אַחַד אֹמֵר: "כְּלִיו שְׁחוּרִין", וְאַחַד אֹמֵר: "כְּלִיו לְבָנִים" - הָרִי זֶה "נִכְוֵן" (דברים יג, טו; יז, ד).

מִיִּתְיָב:

"נִכְוֵן" - שִׁיָּהָא נִכּוֹן.

אַחַד אֹמֵר: "בְּסִיף הָרְגוּ",

וְאַחַד אֹמֵר: "בְּאַרְיֵן הָרְגוּ",

אַחַד אֹמֵר: "כְּלִיו שְׁחוּרִין",

וְאַחַד אֹמֵר: "כְּלִיו לְבָנִים" - אֵין זֶה "נִכְוֵן"!

תְּרַגְמָה רַב חֲסֵדָא:

בְּסוּדֵר שְׁחָקוּ בוּ,

דְּהֵינּוּ סִיף וְאַרְיֵן.

תָּא שְׁמַע:

"אַחַד אֹמֵר: "סַנְדְּלִיו שְׁחוּרִין",

וְאַחַד אֹמֵר: "סַנְדְּלִיו לְבָנִים" - אֵין זֶה "נִכְוֵן"!

הַתָּם נִמֵּי כְּגוֹן שְׁבַעט בּוּ בְּסַנְדְּלוֹ וְהָרְגוּ.

תָּא שְׁמַע:

"מַעֲשֶׂה וּבְדַק בֵּן זַכָּאֵי בְּעוֹקְצֵי תְּאַנְה!"

אָמַר רַמִּי בְּרַ חֲמָא:

כְּגוֹן שְׁעָקֵץ תְּאַנְה בְּשִׁבְתָּ, דְּעֵלָה קָא מִיקְטִיל.

וְהָא תְּנִיא:

"אָמְרוּ לוֹ "תַּחַת תְּאַנְה הָרְגוּ"!

אֵלָא אָמַר רַמִּי בְּרַ חֲמָא:

כְּגוֹן שְׁשַׁפְדוּ בִּיחּוּר שְׁל תְּאַנְה.

תָּא שְׁמַע:

"אָמַר לָהֶן: "תְּאַנְה זוֹ עוֹקְצִיָּה דְקִין, עוֹקְצִיָּה גְסִין?

תְּאַנִּים שְׁחוּרוֹת, תְּאַנִּים לְבָנוֹת?"!

אֵלָא, אָמַר רַב יוֹסֵף:

מִבְּנֵי זַכָּאֵי לוֹתִיב אֵינִישׁ?

שְׂאֵנִי בֵּן זַכָּאֵי ד'בְּדִיקוֹת' כ'חֻקִּירוֹת' מִשְׁוֵי לִיה.

¹⁶⁵ וְדַרְשָׁתָּ וְחֻקְרָתָּ וְשִׂאלָתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אִמַּת נִכּוֹן הַדְּבַר נַעֲשֶׂתָּה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקֶרֶב וְהִגַּד לָךְ וְשִׁמַּעְתָּ וְדַרְשָׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אִמַּת נִכּוֹן הַדְּבַר נַעֲשֶׂתָּה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל

7. מא, א-ב

כ"י

מי הוה בסנהדרין. בשעה שהיו דנין דיני נפשות: **ארבעים שנה**. ראשונים עסק בפרקמטיא אמצעיים למד אחרונים לימד ונעשה דין ומורה הוראות: **בחנות**. מקום היה בירושלים וכן שמו: **דיני קנסות סלקא דעתך**. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות: **אלא דיני נפשות**. שאין דיני נפשות בכל מקום אלא בעוד שסנהדרי נוהגת בלשכת הגזית שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכיון דחזו דנפיש רוצחים ולא היו מספיקין לדון עמדו וגלו משם: **ותנן משחרב בית המקדש וכו'**. וכיון דרבן יוחנן בן זכאי היה קיים אחר חורבן נמצא דארבעים שנותיו האחרונים לא דנו נפשות דהא ארבעים קודם חורבן בטלו: **ואמר מילתא**. לפני הדיינין רבותיו ואיסתבר להו טעמיה: **וקבעוה בשמיה**. והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם ההיא שעתא דאמרה להא מילתא ומאן דקרי ליה רבן על שם סופיה קרי ליה:

מאן "בן זכאי"?

אילימא רבי יוחנן בן זכאי - מי הוה בסנהדרין?!

והתניא:

"כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה.

ארבעים שנה - עסק בפרקמטיא,

ארבעים שנה - למד,

ארבעים שנה - לימד."

והתניא:

"ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות."

ואמר רבי יצחק בר אבדימי: לומר שלא דנו דיני קנסות.

"דיני קנסות" סלקא דעתך?!

אלא, שלא דנו דיני נפשות.

והתנן:

"משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי" (ראש השנה כט:).

אלא 'בן זכאי' דעלמא.

הכי נמי מסתברא:

דאי סלקא דעתך: רבן יוחנן בן זכאי, קרי ליה רבי "בן זכאי"?!"

והא תניא:

"מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים!"

אלא, תלמיד היושב לפני רבו הוה,

ואמר מילתא, ומסתבר להו טעמיה ^א וקבעוה בשמיה. **מא, ב**

כי הוה למד - 'בן זכאי' הוה קרי ליה, כתלמיד היושב לפני רבו,

כי הוה לימד - הוה קרי ליה "רבן יוחנן בן זכאי".

כי קרי ליה "בן זכאי" על שם דמעיקרא,

וכי קרי ליה "רבן יוחנן בן זכאי" על שם דהשתא.

8. מא, ב

רפ"י

פשיטא. כיון דאמר אחד איני יודע אשמעינן תנא דעדותן קיימת:

כי אמרי תרווייהו נמי קיימת היא. דאילו אמר האחד איני יודע מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע זה לא מעלה ולא מוריד:

וא' אומר כו'. שהיו שלשה:

ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים. במסכת מכות (ד' ה:): מה שנים אינן זוממין עד שיזימו שניהם אף שלשתן עד שיזומו שלשתן וזה אי אפשר להזימן ואע"ג דלר"ש קאמר לה להא מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו:

רבא אמר. הא דקתני אפי' לאו ארבותא דבדיקות קאי אלא ארבותא דחקירות קאי והכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות חקירות היכא דליכא אלא תרי סהדי אמר א' איני יודע עדותן בטלה בדיקות אמר אחד איני יודע עדותן קיימת והוא הדין לשניהם דהוה ליה עדות המוזמת בחקירות ואפי' בחקירות משכחת לה דאמר אחד איני יודע עדותן קיימת והיכי דמי כגון דאיכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום שלישי לא מיפסלי הנך ודלא כר"ע:

בסנהדרין דבי רבה. כלומר מה חידוש אתם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול כגון רבה יש לכם לחדש בה הרבה:

ומאי אמרינן בסנהדרין גרידתא. מה יש לנו לומר אילו לא היינו למידיים מפי חכם כל כך היכא יש להקשות בה ומאי קשיא לך:

הא דאורייתא. ודרשת וחקרת והא דאורייתא כדתני לעיל נכון שיהא נכון אחד אומר כליו שחורים כו' דהיינו בדיקות נכון שיהו דבריהם מכוונים:

שאי אתה יכול להזימן. בכולהו שבע חקירות הזמה כתיבי אבל בדיקות אפי' אומרים כולן אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך עמנו הייתם גבי בדיקות:

טובא אמריתו בה. הרבה יש לכם טעמים בה:

מטיבותיה דמר אמרי' בה טובא. מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה:

מנזיהותיה דמר. אם היית רוצה להתריס בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום נזיהות לשון המדבר בקושי ובחזקה לשון נהא דאריה (פסחים דף קיב:):

אשגרונ"ר:

¹⁶⁶"מה בין חקירות לבדיקות?"

"חקירות" - אחד אומר: "איני יודע" - עדותן בטילה.

"בדיקות", אחד אומר: "איני יודע", ואפילו שנים אומרים: "אין אנו יודעין" - עדותן קיימת."

מאי "אפילו שנים אומרים"? פשיטא!

כי אמר אחד: "איני יודע" - עדותן קיימת,

כי אמרי' בי תרי נמי - עדותם קיימת!

אמר רב ששת:

ארישא קאי,

והכי קאמר: בחקירות אפילו שנים אומרים "ידענו", ואחד אומר "איני יודע" - עדותן בטילה. כמאן? כרבי עקיבא, דמקיש שלשה לשנים.

אמר רבא:

והא "עדותן קיימת" קתני!

אלא אמר רבא:

הכי קאמר: אפילו בחקירות, שנים אומרים "ידענו" ואחד אומר "איני יודע" - עדותן קיימת. כמאן? דלא כרבי עקיבא.

רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה.

פגע בהו רמי בר חמא. אמר להו: מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה?

אמרי ליה: ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא, ומאי קשיא לך?

אמר להו: מהא דקתני: "מה בין חקירות לבדיקות,

חקירות אומר אחד "איני יודע" - עדותן בטילה,

בדיקות אמר אחד "איני יודע", ואפילו שנים אומרים "אין אנו יודעים" - עדותן קיימת."

מכדי אידי ואידי דאורייתא היא,

מאי שנא חקירות, ומאי שנא בדיקות?

אמרי ליה: הכי השתא!?

בחקירות, אמר אחד "איני יודע" - עדותן בטילה, דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה,

בדיקות אמר אחד מהן "איני יודע" - עדותן קיימת, עדות שאתה יכול להזימה הוא.

אמר להו:

אי הכי אמריתו בה, טובא אמריתו בה.

אמרי ליה: מטיבותיה דמר - אמרינן בה טובא.

מנזיהותיה דמר - לא אמרינן בה ולא חדא.

רס"י

עד כמה. יכנסו בתוך החדש דאם יש ביניהם יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש :
עד רובו של חדש. אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר :
שזה יודע בבי עיבורים. שהיו שני חדשים מעוברים או ביחד או בדילוג וזה מנאן לכולן חסירין :
אלא משום. דאמרי ברובא ידע ברוב ימים שעברו כבר שמע מה היה :
שיפורא. שופר היו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר וזה לא שמע את השופר :

9. מא, ב

"אָהד אומר: בשנים בחדש ואָהד אומר בשלשה בחדש - עדותן קיימת, שָׁה - יודע בעיבורו של חדש, וְזָה - אינו יודע בעיבורו של חדש".

עד כמה?

אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: עד רובו של חודש.

אמר רבא:

אף אָנן נמי תנינא:

"אָהד אומר בשלשה, ואָהד אומר בחמשה - עדותן בטילה".
 ואמאי? נימא, שָׁה יודע בשני עיבורין, אינו יודע בשני עיבורין.
 אלא לאו משום דברובה ידע.

לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע, ובשיפורא ידע.

בחד שיפורא - אמר דטעי,

בתרי שיפורא - לא אמר דטעי.

רש"י

עד כמה מברכין. אם לא בירך היום יברך למחר: **על החדש.** על הלבנה בהתחדשה: **עד שתתמלא פגימתה.** אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שהרי כבר נושנת היא: **ותרוייהו כר' יוחנן.** במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהוי כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במילואתה: **וליברך הטוב והמטיב.** אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: **אטו כי חסר.** מי חשבינן לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת דנחשוב את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: **וניברך לתרוייהו.** דיין האמת בחסרונה טוב המטיב במילואתה: **דהיינו אורחיה.** בכל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה: דיין: אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש כדאמרן בגי'ש:

10. מא, ב - מב, א

אמר רבי אחא בר הנניא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:
עד כמה מברכין על החדש?
עד שתתמלא פגימתה.

וכמה?

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה:
עד שבעה.

נהרדעי אמרי:
עד ששעה עשר.

מב,א **ותרוייהו כרבי יוחנן סבירא להו.**
הא - למיהוי כי יתרא.
הא - למיהוי כי נפיא.

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא:
וליברך "הטוב והמטיב"!

אמר ליה: אטו כי חסר מי מברכין "דיין האמת", דלברך "הטוב והמטיב"!?

וליברכניהו לתרוייהו!

כין דהיינו אורחיה, לא מברכין.

רַש"י

אמר אביי. הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל:

.11. מב, א

ואמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אסי אמר רבי יוחנן:
 כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה.
 כתיב הקא: "החדש הזה"¹⁶⁷ (שמות יב, ב),
 וכתיב התם: "זה אלי ואנוהו"¹⁶⁸ (שמות טו, ב).

תנא רבי רבי ישמעאל:

"אילמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהו שבשמים כל חדש וחדש דייים".

אמר אביי:

הלך נמרניהו מעומד.

מרימור ומר זוטרא מכתפי אהרדי ומברכי.

¹⁶⁷ החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה
¹⁶⁸ עזי וזמרת זה וזה לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו

רפ"י

תפקידם. מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם: **ששים ושמיים.** כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: **פועלי אמת.** הן שאינם משנים את סדרם: **וללבנה אמר.** הקב"ה שתתחדש בכל חדש: **עטרת תפארת.** היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים להם עתידים להתחדש בגלותן כמותה ולפאר יוצרם:

12. מב, א

אמר ליה רב אחא לרב אשי: במערבא מברכי: "ברוך מחדש חדשים".

אמר ליה:

האי נשי דידן נמי מברכי!

אלא, כדרב יהודה,

דאמר רב יהודה:

"ברוך... אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם,

חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם,

ששים ושמיים לעשות רצון קונם,

פועלי אמת שפעולתן אמת,

וללבנה אמר שתתחדש, עטרת תפארת לעמוסי בטן,

שהן עתידין להתחדש כמותה,

לפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו, ברוך אתה ה' מחדש חדשים".

רש"י

מלחמתה של תורה. הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כך :

.13 מב, א

"כי בתחבולות תעשה לך מלחמה"¹⁶⁹ (משלי כד, ו).

אמר רבי אחא בר הנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:
במי אתה מוצא מלחמתה של תורה?
במי שיש בידו חבילות של משנה.

קרי רב יוסף אנפשיה: "ורב תבואות בכה שור"¹⁷⁰ (משלי יד, ד).

¹⁶⁹ מי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ
¹⁷⁰ באין אלפים אבוס בר ורב תבואות בכה שור

רש"י

לא שנו אלא שעות. דמר סבר
טעי אינש הכי ומר סבר לא טעי
כולי האי:
אבל. הנץ החמה סימן מובהק
הוא ואין לטעות בהנץ החמה
בתוך שהיא זורחת:

14. מב, א

"אָחַד אוֹמֵר בְּשָׁתֵי שָׁעוֹת וְאָחַד - אוֹמֵר בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - עֲדוּתָן קַיִימָת.
אָחַד - אוֹמֵר בְּשָׁלֹשׁ, וְאָחַד - אוֹמֵר בְּחִמְשׁ - עֲדוּתָן בְּטִילָה.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַיִימָת."

אָמַר רַב שִׁימִי בְּרַ אֲשִׁי:
לֹא שָׁנוּ אֱלָא שָׁעוֹת,
אָבַל אָחַד אוֹמֵר קוֹדֵם הַנֶּץ הַחֲמָה, וְאָחַד אוֹמֵר לְאַחַר הַנֶּץ הַחֲמָה, - עֲדוּתָן בְּטִילָה.

פְּשִׁיטָא!

אֱלָא, אָחַד אוֹמֵר קוֹדֵם הַנֶּץ הַחֲמָה, וְאָחַד אוֹמֵר בְּתוֹךְ הַנֶּץ.

הָא נִמְי פְּשִׁיטָא!

מַהוּ דְתִימָא: הָא בְּגִילוּיָא קָאִי וְזִהְרִירִי בְּעֶלְמָא הוּא דְחָזָא,
קָא מִשְׁמַע לָן.

כ"י

ירידה לו. שאם יורידוהו היום
לעין כל בושה היא לו:

15. מב, א

"ואחר כן, מכניסין את השני ובדקין אותו,
אם נמצאו דבריהם מכוונים - פותחין בזכות.

אמר אחד מן העדים: "יש לי ללמד עליו זכות",
או אחד מן התלמידים: "יש לי ללמד עליו חובה" - משתקין אותו.

אמר אחד מן התלמידים: "יש לי ללמד עליו זכות" - מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם,
ולא היה יורד משם כל היום בולו.
אם יש ממש בדבריו - שומעין לו".

אותו "היום" ותו לא?!

והתניא:

"אם יש ממש בדבריו - לא היה יורד משם לעולם,
ואם אין ממש בדבריו - אין יורד כל היום בולו,
כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו!"

אמר אביי:

תרגומה א' "אם אין ממש בדבריו".

רפ"י

16. מב, א

"מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטֹרוֹהוּ,
 וְאִם לֹא - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ לְמַחֵר,
 וּמַזְדַּוְּגִין זִמְמוֹת זִמְמוֹת.
 הָיָה מִמַּעֲטִין מִמֶּאֱכָל,
 וְלֹא הָיָה שׁוֹתֵין יַיִן כָּל הַיּוֹם,
 וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה,
 וְלִמְחֵרֵת מִשְׁפִּימִין וּבָאִין לְבֵית דִּין".

"יין" מאי טעמא לא?

אמר רבי אחא בר חנינא, אמר קרא:
 "וּלְרוֹזְנִים אֵי שִׁכְרִי"¹⁷¹ (משלי לא, ד) - העוסקין בְּרוֹזוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵל יִשְׁתַּכְּרוּ.

17. מב, א

"אלו כנגד אלו, עד שיִדָּאָה אֶחָד מִן הַמְּחַיִּיבִין דְּבְרֵי הַמְּזַכִּין"¹⁷²

רס"י

לא ראו. האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו:

וניפטריה מעיקרא. משהוסיפו עד שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים הדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן לאהדורי בתר חובה:

כדי שלא יצאו מבית דין מעורבבים. גנאי לב"ד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין:

וליפטריה מבי דינא קמא. למה מוסיפין משנחלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו:

לא ראו - מאי?

אמר רבי אהא:
פּוֹטְרִין אוֹתוֹ.

וכן אמר רבי יוחנן:
פּוֹטְרִין אוֹתוֹ.

אמר ליה רב פפא לאבני:
וְלִיפְטָרִיָּה מְעִיקְרָא!

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן:
כְּדֵי שְׁלֵא יֵצְאוּ מִבֵּית דִּין מְעוֹרְבָבִין.

איכא דאמר:

אמר ליה רב פפא לאבני:
וְלָמָּה לִי "יוֹסִיפוּ", לִיפְטָרִיָּה מְבִי דִּינָא קָמָא!

אמר ליה:

רבי יוסי קאי פּוֹתְהָ,
דְּתַנִּיא:

"דְּבֵי יוֹסִי אוֹמְרִי"

בְּשֵׁם שְׂאִין מוֹסִיפִין עַל בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד,
כִּן אִין מוֹסִיפִין עַל בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשֵׁלֶשָׁה."

18. מב, א

רס"י

קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו :
איפכא מבעי ליה. בדיני נפשות צריך לעיין יותר :
חכם דינא. יפה העמדתנו על בוריו ואין אחד ממנו צריך להפך ולדקדק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמרוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזירין את הדין :
אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחבריו קש דינא ויתבייש מאחרים :
אגדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומרן :

תנו רבנן:

"אומר בדיני ממונות: 'נזדקו הדין', ואין אומר בדיני נפשות: 'נזדקו הדין'."

מאי "נזדקו הדין"?

אילימא "קש דינא" - איפכא מיבעיא ליה!

אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא: איפוד.

רב אשי אמר:

לעולם לא תיפוד,

ומאי "נזדקו הדין"?

חכם דינא.

מיתבי:

"גדול שבדיניו אמר 'נזדקו הדין'."

אי אמרת בשלמא "חכם דינא" - היינו דאמר גדול,

אלא אי אמרת: "קש דינא" - לא סגי דלא אמר גדול? כסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה!

אין, אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.

איכא דאמרי:

אי אמרת בשלמא: "קש דינא" - היינו אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים,

אלא אי אמרת: "חכם דינא" - גדול אשבוחי משבח נפשיה?

והכתיב: **"והללך זר ולא פיר"**¹⁷³ (משלי כו, ב)!

שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא,

כדתנן:

"גמרו את הדבר, היו מבניסין אותו,

גדול שבדיניו אומר: 'איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב'" (סנהדרין כט.).

הדרן עלך היו בודקין

¹⁷³ והללך זר ולא פיר נכרי ואל שפתיך